

KNNV afdeling Apeldoorn

DE VIER JAARGETIJDEN

INHOUD

Voorwoord <i>Patrick Meertens</i>	3
Programma 3 ^e kwartaal 2019	4
KNNV-lezing 'Wolven in Nederland' door Glenn Lelieveld	5
Vacature Activiteiten-coördinator KNNV afdeling Apeldoorn	5
KNNV-lezing 'Solitaire bijen en wespen' door Pieter van Breugel	6
Waarom ik lid ben van de plantenwerkgroep <i>Gert Reijnen</i>	7
Het leven van de varroamijt <i>Wilke Bosch</i>	8
Terrein van Hotel Apeldoorn: natuur-inclusief beheer <i>Yvonne Zwikker</i>	10
Rode lijst en paddenstoelen <i>Ruud Knol</i>	11
Ambities van de landelijke KNNV <i>Bart Heijne</i>	13
KNNV – boeken <i>Ben Keizer</i>	14
Ledenmutaties	14
Lidmaatschap	14

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn	15

Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 2 maanden (dus uiterlijk 31 oktober).

Ontwerp en foto's voorpagina, opmaak: Nina de Vries

UITERSTE INLEVERDATUM KOPIJ 2019 – nr. 4: 1 september 2019

Voorwoord

Patrick Meertens

Voor- en achtertuin en de natuur

In onze straat hebben alle huizen een voortuin en een achtertuin. Zodra het voorjaar begint, worden de tuinen op orde gemaakt. Toen wij hier dertig jaar geleden kwamen wonen deed nog een ieder zijn eigen tuin en kon je goed de grote verschillen waarnemen in stijl en aanpak. De liefhebber van de perfecte grasmatt, die 's ochtends bij het krieken van de dag op handen en voeten, gewapend met een nagelschaartje, de ongerechtigheden uit het gazon verwijderde. Het leverde uiteindelijk een onwaarschijnlijk dichte, bijna bolle grasmatt op. Dan de bloemenliefhebbers, van het vroege voorjaar tot laat in de herfst bloeide het in die tuinen. Ze zijn helaas schaars geworden ik vind het een genot om tegenover een van de laatste bloemenliefhebbers te wonen. Maar het meest opvallende vond ik altijd een stel wat oudere dames die, op een krukje gezeten, vermoedelijk de tuin en naar het leek, het grindpad aan het wieden waren. Wat er verwijderd werd en wat mocht blijven staan, was mij nooit helemaal duidelijk. Voor mijn gevoel was er nauwelijks sprake van enige verandering gedurende het jaar. Maar inmiddels heb ik mij zelf ontwikkeld tot de categorie oudere man op krukje. Alles mag groeien en bloeien en dat doet het dan ook. Met een tuinschaar wordt zorgvuldig het gras in de 'grasmatt' kort gehouden om vooral het 'onkruid' te ontzien. De maaimachine staat inmiddels te roesten in de garage. Tot op heden heb ik het buiten het zicht van de burens kunnen houden, maar ik vrees dat vanaf 2019 ook de voortuin onderworpen zal worden aan deze misschien wat eigenaardige ogende vorm van onderhoud. Ik ben bang dat over 30 jaar iemand hier een stukje over gaat schrijven.

Heel veel plezier met de natuur in de tuin in 2019.

Icarusblauwtje in tussen de grassen (foto: Patrick Meertens)

Programma 3e kwartaal 2019

Voor alle excursies geldt: raadpleeg de website <http://www.knnv.nl/agenda/310> of informeer bij de werkgroepcoördinator, in het bijzonder leden die deel willen nemen aan een activiteit van een werkgroep waar ze geen lid van zijn.

Voor de excursies van de Insectenwerkgroep geldt dat pas op het laatste moment wordt besloten of deze doorgaan en naar welke bestemming. Zie daarvoor de website.

datum	activiteit	toelichting
di 9 juli	Plwg. Avondexcursie Lampenbroek	Vertrekplaats en -tijd: zie website
ma 22 juli	Pawg. Excursie Vierhouten	13:30 uur. Vertrekplaats: zie website
za 27 juli	Plwg. ½ dagexcursie Leusveld	Vertrekplaats en -tijd: zie website
ma 5 aug.	Wg S&B. Werkgroepavond	20.00 uur. Orca, Germanenlaan 360
ma 12 aug.	Pawg. Excursie Orderbos	13:30 uur. Vertrekplaats: Hondenuitlaatplaats Asselsepad
di 13 aug.	Plwg. Avondexcursie Vitens Twello	Vertrekplaats en -tijd: zie website
di 20 aug.	lwg. Werkgroepavond	19.30 uur. Orca, Germanenlaan 360
ma 26 aug.	Pawg. Excursie Paleispark Het Loo	13.30 uur. Vertrekplaats: parkeerplaats Achterpark (ingang t.o. Pijnboomlaan)
di 27 aug.	Vwg. Avondwandeling Yperenplas	Vertrek: 18.30 uur vanaf de Meubelboulevard
di 27 aug.	Pawg. Werkgroepavond	19.30 uur. Orca, Germanenlaan 360
di 3 sept.	Vwg. Werkgroepavond	20.00 uur. Orca, Germanenlaan 360
za 7 sept.	Vwg. Excursie	Bestemming, vertrekplaats en -tijd: zie website
za 7 sept.	Plwg. ¾ dagexcursie Empense- en Tondense heide	Vertrekplaats en -tijd: zie website
ma 9 sept.	Pawg. Excursie Ereveld Loenen	13.30 uur. Vertrekplaats: parkeerplaats Groenendaalseweg
di 10 sept.	Plwg. Werkgroepavond	19.30 uur. Orca, Germanenlaan 360
ma 16 sept.	Wg S&B. Fietstocht in en rond Klarenbeek	Vertrekplaats en -tijd: zie website
di 17 sept.	lwg. Werkgroepavond	19.30 uur. Orca, Germanenlaan 360
ma 23 sept.	Pawg. Excursie Klarenbeek	13.30 uur. Vertrekplaats: parkeerplaats RK-kerk, Klarenbeek
di 24 sept.	Pawg. Werkgroepavond	19.30 uur. Orca, Germanenlaan 360
wo 25 sept.	KNNV-lezing "Wolven in Nederland" door Glenn Lelieveld (herhaling)	20:00 uur Bronkerk Ugchelen. Zie blz. 5
za 28 sept.	Vwg. Wandeling De Poll	Vertrek 7.30 uur vanaf de Meubelboulevard.
di 1 okt.	Vwg. Werkgroepavond	20.00 uur Orca, Germanenlaan 360
do 10 okt.	KNNV-lezing "Solitaire wespen en bijen" door Pieter van Breugel	20:00 uur Bronkerk Ugchelen. Zie blz. 6

Vanaf augustus zijn de avonden van alle werkgroepen in Orca, Germanenlaan 360.

KNNV-lezing 'Wolven in Nederland' 25 september 2019 door Glenn Lelieveld

Om alle mensen die we hebben moeten teleurstellen alsnog in de gelegenheid te stellen kennis te nemen van de laatste ontwikkelingen rondom de wolf in Nederland, organiseert de KNNV Apeldoorn nogmaals de lezing 'Wolven in Nederland'.

Glenn Lelieveld zal namens het Wolvenmeldpunt een lezing geven over de terugkeer van wolven en de komst van de goudjakhals.

Eerst komen de ecologische aspecten aan bod: waar komen

"onze" wolven vandaan, waar kunnen ze terecht, wat eten ze, wat doet het met de natuur?

Daarna gaat Glenn in op de maatschappelijke aspecten: hoe kunnen we conflictarm samenleven? Daarvoor moeten we mythes en sprookjes van waarheid onderscheiden, en voorlichting geven bijvoorbeeld over hoe boeren hun vee kunnen beschermen. Zo willen we er voor zorgen dat eventuele schade beperkt blijft en wolven niet alleen welkom zijn in de natuur, maar ook in de hoofden en harten van mensen in Nederland. Tevens zit in de presentatie een mini-cursus 'wolf herkennen' om aanwezigen te laten zien dat dit nog niet zo simpel is.

Ook wordt een andere nieuwe carnivoor voor Nederland bekender gemaakt, namelijk het neefje van de wolf: de goudjakhals.

Woensdag 25 september 2019 - 20.00 uur Bronkerk te Ugchelen (inloop 19.30 uur)

Hoenderloseweg 10, 7339 GH Ugchelen

Entree € 2,50 (leden KNNV en IVN gratis)

Opgave vooraf is beslist noodzakelijk gezien het beperkte aantal plaatsen.

Opgaven bij: Patrick Meertens via patmeertens4@gmail.com

Vacature Activiteiten-coördinator KNNV afdeling Apeldoorn

De taken van de Activiteiten-coördinator zijn:

- Lid van het bestuur van de afdeling.
- Zitting hebben in en aansturen van de Activiteitencommissie. Deze organiseert jaarlijks twee publiekslezingen en een of twee kleine lezingen, waaronder de 'Leden voor Leden-avond' in januari. De Activiteitencommissie doet voorts naar eigen inzicht ook voorstellen tot het organiseren van andere evenementen.
- Huisvesting regelen voor de werkgroep-bijeenkomsten. Optreden als contactpersoon van KNNV afdeling Apeldoorn voor Accres en andere verhuurders; reserveringen maken voor te huren ruimten. Accorderen van facturen.
- Opstellen van het kwartaalprogramma ten behoeve van De Vier Jaargetijden.
- Kopij verzamelen en aanleveren voor gezamenlijke nieuwsbrief KNNV / IVN Apeldoorn (activiteiten, lezingen, nieuwe leden enz.).

Heb je hierin interesse? Neem dan contact met mij op voor een oriënterend gesprek.

Jacob Ruijter

voorzitter@apeldoorn.knnv.nl

06-22172410

KNNV-lezing 'Solitaire bijen en wespen' 10 oktober 2019 door Pieter van Breugel

Bijen zijn vegetariërs en voeden hun larven met stuifmeel als eiwitbron. In ons land komen naast de bekende honingbij, meer dan driehonderd soorten bijen voor. We noemen ze wilde bijen, omdat ze hier inheems zijn, dus "in het wild" voorkomen. De ruim twintig soorten hommels rekenen we ook tot onze wilde bijen. Zij vormen kolonies met vele dieren in één nest. De meeste inheemse bijen doen echter alles alleen en heten daarom solitaire bijen. Omdat ze ons niet steken en dus niet lastig zijn, zijn ze onbekend. Veel van deze soorten zijn gespecialiseerd op specifieke planten en worden door de negatieve invloed van de mens op de flora sterk bedreigd. De soorten zijn vaak genoemd naar hun uiterlijk of gedrag. Zo kunt u in uw tuin onder meer aantreffen: zandbijen, koekoeksbijen, wolbijen, bloedbijen, zijdebijen, enz. Daarnaast kennen we een zeker zo groot aantal angeldragende wespen, die ook alles alleen doen. Deze solitaire wespen voeden hun larven met vlees als eiwitbron. Vrijwel alle soorten zijn gespecialiseerd op bepaalde prooidieren als vliegen, rupsen, bijen, kevers en luizen. Ze maken of zoeken een kleine holte om daar een voorraad prooidieren op te slaan ten behoeve van hun nageslacht.

*Pluimvoetbij beladen met stuifmeel
(foto: Pieter van Breugel)*

Grote wolbij op scharlei (foto: Pieter van Breugel)

Pieter van Breugel uit Veghel houdt zich al jaren bezig met het bestuderen van deze dieren en het aanbrengen van nesthulp. Uit zijn eigen ervaring puttend en aan de hand van werkelijk unieke foto's, zal hij u een wonderlijke levenswereld voortoveren, die u onmiddellijk zal verleiden om in uw eigen omgeving meer en beter te gaan kijken en zeker ook meer te doen.

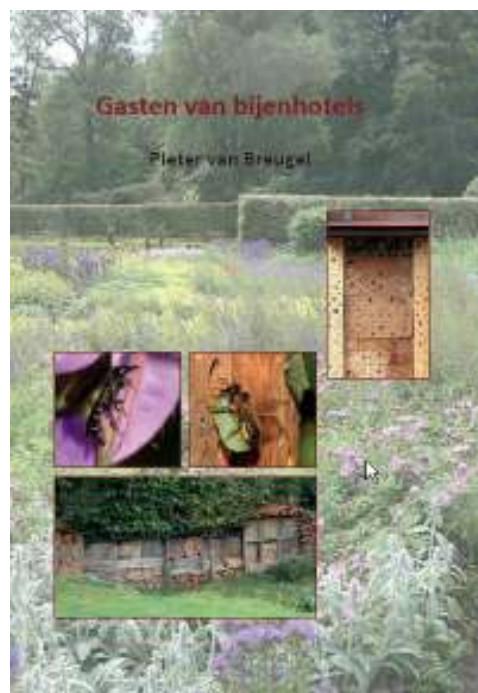
Na zijn enthousiaste verhaal zult u rijker en geïnspireerd huiswaarts keren, in het besef dat ook in uw tuin juweeltjes van dieren leven en dat u ze nog kunt helpen ook. Het loont dus werkelijk de moeite om te komen!

Pieter van Breugel is auteur van 'Gasten van bijenhôtels'. Dit boek is te downloaden van de EIS-Naturalis website www.bestuivers.nl/publicaties. De losse hoofdstukken hebben een hogere resolutie.

Donderdag 10 oktober 2019 - 20.00 uur Bronkerk te Ugchelen
(inloop 19.30 uur)
Hoenderloseweg 10, 7339 GH Ugchelen
Entree € 2,50 (leden KNNV en IVN gratis)

Opgave vooraf is beslist noodzakelijk gezien het beperkte aantal plaatsen.

Opgeven bij: Patrick Meertens via patmeertens4@gmail.com

Waarom ik lid ben van de plantenwerkgroep

Gert Reijnen

Na mijn verhuizing van Sittard naar Apeldoorn, eind 2017, werd ik lid van de plantenwerkgroep van de KNNV. Net als vroeger in Utrecht (KNNV) en Limburg (NHGL). Maar, ik had me toch voorgenomen om andere keuzen te maken? Een soort nieuw leven in Apeldoorn. En de droge zandige Veluwe kan na Zuid-Limburg alleen maar tegenvallen. Toch?

Ik werd proeflid en was al snel 'verkocht' door een excursie naar het Soerense broek, een nat hooiland, en daarna naar Cortenoever, rivierduinen op een oeverwal bij de IJssel. Wat is de IJsselvallei een mooi overganggebied van stuwwal naar rivier, met prachtige biotopen. Wat een blijde herkenning van planten op rivierduintjes, die ik ook zag langs de Lek, in heide schraal grasland op de Pietersberg, in blauw grasland boven Utrecht en in de Zouweboezem in de Vijfheerenlanden.

Van meerdere planten weet ik nog wanneer ik ze voor het eerst zag, vaak samen met mijn vrouw, zij leerde op de lagere school elke dag de naam van een bloem, die de meester plukte op weg naar school. Een simpel Moussault-gidsje hielp ons een deel van de planten een naam te geven. Zo is de hobby begonnen. Rood Guichelheil (*Anagallis arvensis*) zagen we in de duinen bij Cap Fréhel in Noord-Bretagne tijdens een vakantie. Wilde Bertram (*Achillea ptarmica*) stond langs een zandweg van het Eerder Achterbroek. Determineren met deterministische tabellen in het rode boekje (Heimans, Heinsius en Thijsse, 22e druk 1983) kostte mij aanvankelijk een uur per plant. De blauwe 'Heukels flora' (R. van der Meijden, 21^e druk 1990) kocht ik, maar is nog zo goed als nieuw. De tabel met de nieuwe namenlijst zit er nog in. Want samen met de Vlamingen kwam Nederland tot nieuwe namen voor veel planten. Veel gemopper, want 'de Vlamingen hadden beter onderhandeld' en wij moesten veel nieuwe namen leren.

Ik val bij deze flora over de ingewikkelde beschrijvingen, met onder meer kenmerken, die mijn plant niet moet hebben. De bladeren hebben geen.....

Determineren gaat echter veel sneller met plaatjesboeken zoals de Nieuwe plantengids (Schauer en Caspari 2^e druk 2010), waarin ik veel heb bijgeschreven tijdens excursies en na het kijken in de Nederlandse ecologische flora.

Bosklaverzuring opboomstam (foto: Gert Reijnen)

soorten ken. Maar ach, veel soorten zijn zeldzaam en zag ik nog nooit.... of over het hoofd! En dat is nu zo mooi van de plantenwerkgroep, met een groep zie je veel meer en er is meestal wel iemand, die weet welke plant het is. De gezelligheid van het samen buiten zijn doet de rest.

Gert Reijnen (foto: Dette Vethaak)

Heel mooi is de recent verschenen ANWB-bloemengids (Margot Spohn, Marianne Golte-Bechtle en Roland Spohn 2017). Met streepjes in de afbeeldingen zijn bij de plaatjes veldkenmerken aangegeven. Ik zoek dus niet wetenschappelijk verantwoord. Ach, nou ja, wat doet het er toe. Ik doe het toch voor mijn plezier! Zoeken op bloemkleur, bloemvorm en verder kijken naar afbeeldingen levert al heel wat namen op. En thuis zoek ik in de onvolprezen Nederlandse ecologische flora uit 1985 van Eddy Weeda, met afbeeldingen en foto's van Chiel, Rein en Taco Westra, de planten die ik niet met het gidsje vind. Dat doe ik met maximaal drie planten per keer en dan lees ik meteen veel informatie over de plant en zijn soortgenoten. Ik zie dan meteen dat er nog veel meer soortgenoten zijn. En dat ik eigenlijk maar heel weinig

Het leven van de varroamijt

Wilke Bosch

De beruchte varroamijt doet zijn Latijnse naam, *Varroa destructor*, eer aan. Deze destructieve parasiet is de grootste bedreiging voor onze honingbijen (WUR, 2013). Maar hoe ziet het leven van deze mijt er precies uit? Hoe gaat het dier te werk en hoe plant het zich voort?

Afhankelijk

Als parasiet zijn varroamijten hun hele leven afhankelijk van de honingbij om te overleven en om zich voort te planten. Hierbij is er wel een groot verschil tussen het leven van de vrouwelijke en de mannelijke varroamijt. Varroamijten kunnen zich alleen voortplanten in het broed van de honingbij. Volwassen mannetjes zullen dit broed echter nooit verlaten. Dit is in tegenstelling tot de volwassen vrouwtjes, die wel levend uit de broedcel zullen kruipen (BeeAware, z.j.).

Europese honingbij met varroamijt (foto: Alex Wild)

Foretische fase

Alleen volwassen, vrouwelijke varroamijten parasiteren jonge of volwassen honingbijen (BeeAware, z.j.). Ze kennen twee fasen in hun leven: de foretische en de reproductieve fase. De foretische fase is de fase waarin de vrouwelijke, volwassen varroamijten zich verplaatsen. Dit doen ze op het lichaam van de bij. Hun platte lijf met beschermende rugpantser, klauwen en stevige buikharen zijn daarvoor uiterst geschikt (Rostohar, H., z.j.). Eenmaal op de bij voeden de mijten zich met de hemolymfe van het geparasiteerde dier (Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij, 2010).

Reproductieve fase

In de reproductieve fase planten de volwassen, vrouwelijke varroamijten zich voort in de broedcellen van de honingbij. De broedcellen zien er uit als zeskantige hokjes. Ze zijn gemaakt van was en de koningin legt hierin haar eitjes. De eitjes worden na drie dagen larven en na een bepaalde tijd sluiten de volwassen werksters de wascellen met een wasdeksel. De larven veranderen daarna eerst in een voorpop en later in een pop. 16-21 dagen nadat het eitje gelegd is, komt er een bij uit (Rostohar, H., z.j.).

Bijenbroed geïnfecteerd door varroamijten (Vos, G.W.V., 2010)

Darren- of werksterbroed

De varroamijt moet, om zich voort te planten, voor het sluiten van de broedcel in de cel aanwezig zijn (Rostohar, H., z.j.). Varroamijten kunnen de verschillende leeftijden en taken van bijen onderscheiden. Hierdoor weten ze op welke bijen, namelijk de jonge poetsbijen, ze moeten gaan zitten om naar de broedcellen gebracht te worden (PLANT RESEARCH INTERNATIONAL, WAGENINGEN UR, 2010). De mijten kunnen terecht komen in werkster- of darrenbroed (Rostohar, H., z.j.). Darrenbroed heeft duidelijk de voorkeur. Dit broed wordt zo'n 10 keer vaker geïnfecteerd dan werksterbroed. Dit komt doordat de larven van darren vaker verzorgd worden, waardoor de kans voor de varroamijt groter is om in die broedcellen terecht te komen. Daarnaast scheiden darrenlarven een grotere hoeveelheid stof, die aantrekkelijk voor de varroamijt is, af. Als laatste komt het doordat varroamijten 40-50 uur voordat het darrenbroed afgesloten wordt, de broedcellen kunnen betreden en dit is bij werksterbroed maar 15-20 uur. (PLANT RESEARCH INTERNATIONAL, WAGENINGEN UR, 2010).

In de broedcel

Wanneer de varroamijt aangekomen is bij een geschikte broedcel, kruipt ze onder de larve en ze verstopt zich in het aanwezige voer. Daar blijft ze tot de cel verzegeld is, waarna de bijenlarve in een voorpop verandert. Hierbij verbruikt de larve het overgebleven voedsel in de cel, waardoor de mijt weer vrijkomt uit het voer. De mijt gaat dan naar de larve toe om zich vervolgens te voeden met de hemolymfe van het dier. Zeventig uur na het afsluiten van de broedcel legt zij een onbevruucht eitje, waaruit een mannelijke mijt ontstaat. Daarna wordt ongeveer één keer in de 30 uur een bevrucht eitje gelegd, waaruit vervolgens een vrouwelijke mijt ontstaat. Als de bevruchting van de mijt niet goed is verlopen, dan zullen er alleen mannelijke mijten uit de

eitjes komen (Rostohar, H., z.j.). Varroamijten zijn na 7-8 dagen volgroeid. In darrenbroed kunnen ze maximaal 7 bevruchte eitjes leggen, terwijl dit in werksterbroed maximaal 4 is. Dit houdt in dat in werksterbroed 2 vrouwtjes uit kunnen groeien tot geslachtsrijpe, vrouwelijke mijten. In darrenbroed zijn dat er maximaal 3, omdat dit broed 3 dagen langer gesloten is. Nadat de vrouwtjes geslachtsrijp zijn geworden, kunnen ze paren met het mannetje. Daarna kunnen ze het werksterbroed verlaten met hun moeder. (PLANT RESEARCH INTERNATIONAL, WAGENINGEN UR, 2010). De niet-volgroeide vrouwtjes en het mannetje worden bij het schoonmaken van de broedcellen door de werksters opgeruimd (Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij, 2010).

Verspreiden

Als volwassen, vrouwelijke mijten eenmaal de broedcel verlaten hebben, dan zitten ze weer in de foretische fase, waarin ze zich verplaatsen door middel van de bijen. Zo kunnen ze zich snel binnen en buiten de bijenkorf verspreiden. Via bijen kunnen ze zich ook naar andere volken verplaatsen. Dit komt het hele jaar voor en het kan door verschillende oorzaken vergroot worden. Één oorzaak is roverij: als een bijenvolk bezwijkt onder de varroamijt, dan kan het vervolgens beroofd worden door een ander bijenvolk. De mijten van het bezweken volk stappen dan over op de bijen van het nieuwe volk. De tweede oorzaak zijn drachten, waarbij bijen zich vaak vervliegen (PLANT RESEARCH INTERNATIONAL, WAGENINGEN UR, 2010). Daarnaast kunnen mensen er ook voor zorgen dat varroamijten in andere volken terecht kunnen komen (Rostohar, H., z.j.). Bovendien is de varroamijt ook wel eens gezien op andere dieren, zoals hommels, kevers en zweefvliegen. Ze kunnen zich dus ook via andere dieren verspreiden (BeeAware, z.j.).

Effect

Het effect van varroamijten is een serieuze zaak. Als de pop van een werkster besmet is met 1 varromijt, dan zal dit lijden tot een gewichtverlies van 7%. Geïnfekteerde werksters zullen eerder foerageren en ze hebben een kortere levensduur. Als darren geïnfecteerd zijn in het popstadium, dan kan dit lijden tot een gewichtsverlies van 19%, waardoor ze nauwelijks meer kunnen vliegen (WUR, z.j.). Daarnaast raken geparasiteerde, volwassen bijen verzwakt (Fernhout, B., z.j.), hun leervermogen vermindert en de kans dat ze zich vervliegen wordt groter (WUR, z.j.). Ook kunnen varroamijten bacteriën en virussen overbrengen. Het bekendste virus is DWV, wat staat voor Deformed Wing Virus. Dit virus heeft misvormde vleugels en een kort achterlijf tot gevolg, waardoor de bijen niet goed kunnen vliegen of een verkorte levensduur hebben. Hierdoor kan de bijenkolonie kleiner worden en omdat een kolonie een beperkt aantal aan jonge bijen kan verzorgen, zal er dus ook minder broed komen. Dit kan uiteindelijk lijden tot het einde van een kolonie (Fernhout, B., z.j.).

Literatuurlijst

1. BeeAware. (z.j.). Varroa mites. Op 14 september 2016 ontleend aan <http://beeaware.org.au/archive-pest/varroa-mites/#ad-image-0>
2. Fernhout, B. (z.j.). Varroa destructor. Op 8 januari 2017 ontleend aan <https://aristabeereresearch.org/nl/varroa/>
3. PLANT RESEARCH INTERNATIONAL, WAGENINGEN UR. (2010). Effectieve bestrijding van varroa. Op 14 september 2016 ontleend aan <http://www.imkersnederland.nl/upl/fls/varroa2010.pdf>
4. Rostohar, H. (z.j.). De levenscyclus van de varroamijt. Op 14 september 2016 ontleend aan <https://www.imkerverenigingwestbetuwe.nl/wp-content/uploads/2015/11/De-levenscyclus-van-de-varroamijt-Henk-Rostohar-.pdf>
5. Stichting Bio-Wetenschappen en Maatschappij. (2010). Bijen -fascinerend, essentieel en bedreigd. Geraadpleegd van http://www.biomaatschappij.nl/wordpress/wp-content/uploads/2016/05/Bijen.pdf?uier&utm_medium=pdf%20button&utm_campaign=cahier%20button
6. Vos, G.W.V. (2010). Varroa. Op 8 januari 2017 ontleend aan <http://www.imkerpedia.nl/wiki/index.php?title=Varroa>
7. WUR. (2013). Bestrijding Varroa-mijt. Op 29 december 2016 ontleend aan <http://www.wur.nl/nl/project/Bestrijding-Varroamijt.htm>
8. WUR. (z.j.). De effecten van varroa op honingbijen. Op 8 januari 2017 ontleend aan <http://www.wur.nl/nl/Expertises-Dienstverlening/Onderzoeksinstituten/plant-research/De-effecten-van-varroa-op-honingbijen.htm>

Terrein van Hotel Apeldoorn: natuur-inclusief beheer

Yvonne Zwikker

Tuin rond Hotel van der Valk (foto: Harry Nijhof)

Nooit gedacht dat we nog eens zouden monitoren rond een Van der Valk Hotel aan de A50. Het was dan ook een verrassende vraag voor de Vogelwerkgroep van de tuinvrouw van Hotel Apeldoorn, onderdeel van de "Toekanketen", om de ontwikkeling van de vogelstand op hun nieuwe terrein in kaart te brengen en voor een bepaalde periode te volgen. Adviezen zijn ook welkom.

Tuinvrouw

Hotel Apeldoorn is de nieuwste loot aan de hotelketen met momenteel 150 kamers. Maar het is enige hotel met een enorm stuk grond er omheen: 18 hectare. Dat heeft geen ander Van der Valk hotel. De groene mogelijkheden, die er zijn, wil het management benutten. Vandaar dat ze in oktober 2018 een tuinvrouw aanstelden, Elsbeth van Dam, voor 32 uur per week. Een vrouw met veel ervaring in het groen, een visie en

creatieve ideeën. Ze kan niet helemaal haar gang gaan, maar veel voorstellen die ze indient, worden gehonoreerd. Op 7 maart maakten zes leden van de vogelwerkgroep kennis met haar. Een plezierige ontmoeting. Op onze lijst staan elf namen van vogelaars die komende tijd de route gaan lopen. Een week later stelden we de route vast en tekende Rein van Putten de nestkasten in op de kaart. Voor de tel-periode zomer is door Ineke Klaver een bezoekschema van zeven keer opgesteld.

Nestkasten

Er bevinden zich twee nestkasten voor bosuilen en een voor een steenuil op het terrein. Een kerkuil is in een schuur gesignaleerd. John Schelfhorst denkt mee over de juiste plek van de steenuilen- en andere nestkasten. Het aantal nestkasten op het terrein groeit nog, evenals de diversiteit van bewoners. De Apeldoornse Praktijkschool voor kinderen met een beperking timmeren de nestkasten en zijn betrokken bij het ophangen. Er is een soort oeverwand op het terrein, misschien iets voor oeverzwaluwen of een ijsvogel. Hans Coppens is ingeschakeld. Maar daar kon het toch wel eens te druk voor worden. Het bosperceel mag rommelig blijven en veel open terrein is ingezaaid met een (inheems) bloemenmengsel van de firma Cruydt-Hoek. Een aanrader voor een zomerwandeling.

Veranderingen

Leuk om te zien dat de grote parkeerplaats is bestraat met klinkers. Er ligt geen asfalt. Kans voor het regenwater het gebied te infiltreren. Kruiden verbouwen ze zelf in grote bakken. In het oorspronkelijk moerassige gebied zijn een aantal vijvers en waterlopen aangelegd. Een imker heeft een vaste plek gekregen. Het is mooi als je mee kunt beleven hoe zo'n nu nog kaal terrein gestalte krijgt. Door nieuwe of gewijzigde plannen gaat de zaak soms wel eens op de schop. Zo komt er nog een stormbaan voor de vele sportteams die hier verblijven. Ook vakantiewoningen krijgen een plek op het terrein. Het is een commerciële instelling, geen natuurorganisatie. Maar toch geven ze de natuur kansen.

Waarnemingen

Op 21 maart noteerden we 12 soorten. Tien eksters vlogen er rond en een scholekster wandelde er met een hangende vleugel. Volgens ons het prachtige voorbeeld van de afleidingstactiek, die vogels hanteren om de vijand weg te krijgen. Maar er was nergens een vijand te bekennen. En de truc, was dus geen truc, maar het ging om een gehandicapte vogel. Of die het haalt?

Veertien dagen later telden we 22 soorten. Dit keer 10 witte kwikstaarten.

De receptioniste is op de hoogte van de data en tijden dat we het rondje van 1,3 km lopen. We hebben wel afgesproken de kijker niet op het hotel te richten.

Na 6 telrondes door gemiddeld 5 deelnemers, zijn in totaal 39 vogelsoorten genoteerd.

Als je in staat bent het geluid van de honderden autobanden te transformeren naar het geluid van rollende golven, wordt je wandeling aangenamer. Op zondag is het aanzienlijk rustiger 's morgens vroeg. Maar vogels hebben daar weinig last van naar ons idee.

Rode Lijst en paddenstoelen

Ruud Knol

Wist je dat in ons land inmiddels meer dan 6000 soorten paddenstoelen zijn beschreven? En dat elk jaar zo'n 100 nieuwe soorten worden ontdekt en gedetermineerd? En wist je dat er momenteel ruim 1600 soorten op de Rode Lijst staan?

Wat verstaan we onder de Rode Lijst? Dit artikel geeft enige verduidelijking.

Achtergrond en geschiedenis van de Rode Lijst Paddenstoelen

Rode Lijsten verschaffen informatie over de mate van bedreiging van planten, schimmels en dieren binnen een bepaalde geografische regio, zodat pogingen kunnen worden ondernomen om de achteruitgang af te remmen of, beter nog, tot herstel van de vroegere verspreiding te komen. Ze worden opgesteld door deskundigen voor groepen verwante organismen, bijvoorbeeld vogels, dagvlinders of vaatplanten.

In het kader van dit artikel gaat het om paddenstoelen in Nederland, een omvangrijke groep schimmels, waarvan de vruchtlichamen macroscopisch zichtbaar zijn; dat wil in de praktijk zeggen groter dan circa 0,5 mm. De eerste Rode Lijst werd in 1996 in de Staatscourant gepubliceerd, de laatste dateert uit 2008. Een Rode Lijst signaleert slechts bepaalde ontwikkelingen. Beschermende maatregelen kunnen door de minister van LNV worden genomen in het kader van de Natuurbeschermingswet. Daarnaast bestaat er Europese regelgeving op het gebied van de soortbescherming, met name voor soorten genoemd in de Vogelrichtlijn en in de bijlagen bij de Bern Conventie.

Op dit moment bestaan er geen speciale beschermende maatregelen voor paddenstoelen, noch op nationaal, noch op Europees niveau. De oorzaken van de achteruitgang van paddenstoelen verschillen per habitat. Toch kunnen wel enkele algemene conclusies worden getrokken. De belangrijkste oorzaak van achteruitgang is nog steeds vermessing van het milieu als gevolg van een hoge stikstofdepositie. Deze depositie is het laatste decennium weliswaar met gemiddeld 30% verminderd, maar blijft te hoog voor veel soorten in allerlei biotopen. Ook verzuring is nog een bedreiging, maar deze is veel minder sterk geworden door een reductie van de zuurbelasting met circa 90% ten opzichte van de piekwaarden in de jaren tachtig. Vermindering van milieubelasting is merkbaar aan een (gedeeltelijk) herstel van een aantal bospaddenstoelen. Daarnaast is verdroging een belangrijke negatieve factor in een vochtige en natte habitat als venen en moerasbossen.

Ook directe menselijke invloed kan nadelig zijn voor de paddenstoelenflora. Veel paddenstoelen in wegbermen en lanen gaan achteruit, doordat het juiste beheer (maaïen en afvoeren) niet wordt uitgevoerd. Honderden paddenstoelen, die gebonden zijn aan naaldbomen, worden bedreigd door de huidige tendens om naaldbossen om te vormen tot loofbossen en om alle uitheemse boomsoorten te bestrijden. In tal van bossen en lanen is sprake van lokale storingen, zoals het dumpen van slootbagger, tuinafval, graafwerkzaamheden, af- en aanvoer van grond. Het kappen van oude bomen en verwijderen van groot dood hout in bossen, parken en langs wegen leidt tot het verdwijnen van bedreigde houtpaddenstoelen. In graslanden is vaak sprake van ongunstig beheer voor paddenstoelen, doordat er niet tijdig gemaaid wordt, er sprake is van overbeweiding in combinatie met vertrapping van de bodem of juist van onderbeweiding gepaard gaand met verruiging. Verstoring van de bodem is funest voor paddenstoelen in oude, schrale, graslanden. In agrarische graslanden treedt verder een sterke afname op van mestpaddenstoelen door andere veevoeding met minder slecht verteerbare bestanddelen. In beweide natuurterreinen nemen mestpaddenstoelen juist toe. Duinpaddenstoelen worden vooral bedreigd door gebrek aan natuurlijke dynamiek. Vroeger was het gebruikelijk om snoeihout op hopen te verbranden, maar tegenwoordig wordt dit hout meestal verhakseld tot spaanders. Deze verschuiving heeft geleid tot het vrijwel verdwijnen van brandplekken met hun tientallen karakteristieke paddenstoelen en tot een toename van karakteristieke soorten voor houtsnippers.

De indeling in Rode-Lijstcategorieën is gebaseerd op een combinatie van twee criteria: actuele verspreiding (zeldzaamheid) en trend. De actuele verspreiding is voor paddenstoelen bepaald op basis van het aantal atlasblokken (5 x 5 km volgens het raster van de topografische kaart) in de periode 1993-2007. Er worden op grond van kwantitatieve criteria vijf zeldzaamheidsklassen onderscheiden: algemeen, vrij zeldzaam, zeldzaam, zeer zeldzaam en afwezig. De trend is bepaald door een vergelijking van het aantal atlasblokken in de periode 2000-2007 met het aantal in de periode 1900-1983. Op grond hiervan worden vijf trendklassen onderscheiden: stabiel of toegenomen, matig afgenomen, sterk afgenomen, zeer sterk afgenomen en maximaal afgenomen (verdwenen). De combinatie van trend en verspreiding leidt tot vijf kwantitatief gedefinieerde Rode-Lijstcategorieën:

- Verdwenen: soorten die maximaal zijn afgenomen en sinds 1988 niet meer in Nederland zijn gevonden
- Ernstig bedreigd: soorten die zeer sterk zijn afgenomen en nu zeer zeldzaam zijn.
- Bedreigd: soorten die sterk zijn afgenomen en nu zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn en soorten die zeer sterk zijn afgenomen en nu zeldzaam zijn.
- Kwetsbaar: soorten die matig zijn afgenomen en nu vrij tot zeer zeldzaam zijn en soorten die sterk tot zeer sterk zijn afgenomen en nu vrij zeldzaam zijn.
- Gevoelig: verdeeld in twee subgroepen:
 - Gevoelig-zeldzaam: soorten die stabiel zijn of toegenomen, maar zeer zeldzaam zijn
 - Gevoelig-trend: soorten die sterk tot zeer sterk zijn afgenomen, maar nog algemeen zijn.

Als uitgangsmateriaal voor de Rode Lijst Paddenstoelen dient het gegevensbestand van de Nederlandse Mycologische Vereniging (NMV). Dit bestand omvatte op de peildatum 1 juni 2008 circa 1,8 miljoen waarnemingen van in totaal 4732 soorten. Paddenstoelenwaarnemingen worden in ons land sinds 1980 systematisch verzameld door vrijwilligers, voornamelijk leden van de NMV, en bijeengebracht in een centraal, gedigitaliseerd bestand. De methodiek en organisatie van de kartering zijn ontwikkeld door de Werkgroep Paddenstoelenkartering Nederland (WPN), die tevens verantwoordelijk is voor het bewaken van de wetenschappelijke kwaliteit van de data. Hiertoe is een netwerk opgezet van 13 regionale coördinatoren, die contact onderhouden met de waarnemers en meldingen van bijzondere soorten controleren. Ook onze KNNV-paddenstoelenwerkgroep is actief in het karteren. Al onze waarnemingen worden vastgelegd en doorgestuurd naar de NMV, uiteindelijk komen de waarnemingen terecht in de NDFD (Nationale Databank Flora en Fauna), waar abonnees, zoals natuurbeherende instanties, maar ook de overheid gegevens uit kunnen halen voor natuurbeleid.

Het is niet altijd kommer en kwel in de paddenstoelenwereld. Sommige soorten zijn van de Rode Lijst gehaald, omdat het aantal waarnemingen is toegenomen, zoals:

Weerhuisje

Goudhoed

Violette gordijnzwam

Sparrenveertje

Roze spijkerzwam

Kammetjesstekelzwam

Foto's Ruud Knol

Meer info op:

www.allesoverpaddenstoelen.nl

https://www.mycologen.nl/rodelijst/RL_2008_download.htm

<https://minez.nederlandsesoorten.nl/content/rode-lijsten-soort-van-rode-lijst-paddenstoelen>

<https://www.ndff.nl/>

Ambities van de landelijke KNNV

Bart Heijne, 8 maart 2019

Onze ambitie

Het landelijk bestuur van de KNNV heeft ambities om KNNV afdelingen te steunen in hun activiteiten. Hieronder vind je een aantal voorbeelden wat we graag willen doen. Naast hulp aan afdelingen timmeren we aan de weg om onze naamsbekendheid en onze invloed op natuurbescherming te vergroten. Wij wensen een KNNV die gerespecteerd wordt om haar natuurkennis en haar motivatie om de natuur te beschermen. Een KNNV die met beide benen in de maatschappij staat en die meetelt.

Activiteiten van de landelijke KNNV ten dienste van KNNV afdelingen

1. Dankzij een geweldige redactiecommissie maken we het kwartaalblad *Natura* voor de leden.
2. Samen met Antenna onderhouden we onze informatieve website.
3. Daarvoor geven we ook gratis cursussen voor webmasters van de afdelingen.
4. We maken 10 x per jaar een landelijke Nieuwsbrief ter inspiratie voor de afdelingen. Iedereen kan zich hierop abonneren; [klik hier](#) als u de digitale nieuwsbrief wilt ontvangen.
5. Speciaal voor afdelingsbesturen maken we een nieuwsbrief waarin landelijke activiteiten staan.
6. We sluiten collectieve verzekeringen af, zodat ook afdelingen verzekert zijn.
7. Samen met Soorten organisaties maken we minicursussen en de PR hiervoor, zodat afdelingen deze cursussen eenvoudig kunnen geven voor hun leden én, niet-leden kunnen interesseren. In 2019 staan op het programma 'Tuinen vergroenen', 'Dagvlinders' en 'Tuinvogels herkennen'.
8. Dankzij Jelle Schuurmans stroomlijnen we de ledenadministratie van afdelingen.
9. We zijn een vraagbaak voor de meest uiteenlopende vragen van afdelingen.
10. We maken promotie en helpen het organiseren van de Week van de Veldbiologie van 1 tot 10 oktober 2019.
11. We stellen Ger van Zanen-vouchers á € 500,- ter beschikking voor KNNV afdelingen.
12. We brengen de prachtige boeken van de KNNV Uitgeverij voor het voetlicht, die KNNV-leden met 10 % korting kunnen kopen.
13. Samen met Natuurpresentaties organiseren we 2 cursussen Veldcursussen in 2019.
14. Samen met Floron organiseren we een botanische dag in de winter 2019.
15. Onze Algemene Reiscommissie (ARC) organiseert sublieme reizen voor alle leden.
16. Terwijl de Algemene Kampcommissie (AKC) oergezellige kampeervakanties voor u organiseert.
17. De Kampeercommissie organiseert heerlijke korte vakanties op de mooiste plekjes in Nederland.
18. Op 18 mei 2019 organiseren we een landelijke studiedag grassen en schijngrassen.
19. Zo nodig helpen we afdelingen met statutaire zaken, zoals de afdeling Enschede in 2018.
20. We bemiddelen bij onenigheid in een afdelingen (minstens 4 x de afgelopen periode).
21. We stellen expertise beschikbaar over PR voor de afdeling.
22. We doen suggesties om de financiën van de afdelingen te verruimen.
23. Tips over hoe activeer mijn leden ik kan iedere afdeling zo bij ons opvragen.
24. Dat zelfde geldt ook voor tips over ledenwerving, of hoe organiseer ik mijn afdeling.
25. en nog veel, en véél meer!

Wil je meehelpen . . . ? Graag! Elke hulp hoe klein ook wordt zeer op prijs gesteld. Bel of e-mail naar Bart Heijne, 0318-618327, 06-55061023, voorzitter@knnv.nl

We zoeken ook nog een secretaris voor ons bestuur; [klik hier](#) voor meer informatie of bel Bart. Het is echt geen grote klus, maar enige handigheid met Word zou fijn zijn.

KNNV - boeken

Ben Keizer

Boeken van de KNNV Uitgeverij

Wil je een boek aanschaffen bij de KNNV Uitgeverij? Bestel die dan via onze afdeling, want dat heeft voordelen voor jezelf en voor onze afdeling.

- Je krijgt de boeken voor de ledenprijs (10% korting)
- Je betaalt geen verzend- en of administratiekosten.
- Als de boeken binnen zijn krijg je bericht over de bezorging of het afhalen van de bestelling.
- Betaling per bank bij levering.
- En ... de afdeling Apeldoorn wordt er ook nog financieel sterker van.

Kijk op de website www.knnvuitgeverij.nl voor een overzicht van alle boeken en volg periodiek de e-mails met boekennieuws.

Bestellen kan bij Ben Keizer: b.keizer9@gmail.com of 06-37419143.

Het kan gebeuren dat de bestelde boeken enige levertijd hebben, omdat gratis verzending door de uitgeverij afhankelijk is van hoeveel boeken er op onze bestellijst staan. Bestel daarom wel tijdig.

OUDE BOEKEN SERVICE

Wat doe je met die mooie maar wellicht oude natuurboeken die u niet meer leest? Zonde om ze weg te gooien. De OUDE BOEKEN SERVICE helpt je om een KNNV-lid te vinden die jouw mooie boeken wil overnemen.

Wil je boeken aanbieden?

Neem contact op met Jan Kerseboom, tel. 055-5338323 of mail j.kerseboom6@chello.nl. Overleg met hem wanneer de boeken bij hem gebracht kunnen worden. Hij maakt een lijst van alle titels en bepaalt de prijs. Tijdens lezingen en op natuurmarkten, waar wij als afdeling aan meedoen, worden de boeken aangeboden. De opbrengst is voor onze eigen afdeling.

Wil je boeken overnemen?

Op de website staat een lijst van beschikbare boeken (onder "overige info/ boeken"). Maak je keuze en neem contact op met Jan. Maak met hem een afspraak om het boek te bekijken en op te halen.

Wat gebeurt er met de onverkoopbare boeken?

Wanneer de boeken binnen 1 jaar niet verkocht zijn dan worden ze afgestaan aan de landelijke KNNV. Zij verkopen dan onze overgebleven boeken en de opbrengst is voor de landelijke KNNV.

Ledenmutaties

Nieuwe leden 2e kwartaal 2019

Irene Kortenbach (Vwg)

Lidmaatschap

Contributie per jaar: € 32,00, huisgenootleden € 18,00 jeugdleden (jonger dan 25 jaar) € 15,00. Contributiereductie is mogelijk voor leden die gebruik kunnen maken van RegelRecht.

Opgeven als lid van onze afdeling Apeldoorn bij Jan Noorlander, tel 055 5331497 of ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl.

Opzeggen van het lidmaatschap kan uitsluitend schriftelijk of per e-mail (wordt definitief als dit per e-mail bevestigd is) en wel per 1 januari met een opzegtermijn van 2 maanden (dus uiterlijk 31 oktober).

Betaling vóór 1 februari van het lopend jaar op IBAN rekeningnummer **NL88 TRIO 0338 7457 34**, ten name van KNNV, afd. Apeldoorn te Apeldoorn. **LET OP: dit is een nieuw rekeningnummer!**

Algemene informatie KNNV afdeling Apeldoorn

Doel van de KNNV is het verbreiden van de kennis van de natuur in de ruimste zin van het woord en meewerken aan de bescherming van natuur en landschap door het voeren of steunen van acties, die hierop gericht zijn. De afdeling Apeldoorn van de KNNV is opgericht op 16 december 1911.

Afdeling Apeldoorn heeft een Insecten-, Paddenstoelen-, Planten-, Vogelwerkgroep en een Werkgroep Sprengen en Beken. Iedere werkgroep organiseert excursies en lezingen. Deze worden als regel in de algemene agenda opgenomen. Alle leden en huisgenootleden van de afdeling mogen aan deze activiteiten deelnemen.

De werkgroepavonden zijn 1 x per maand op dinsdagavond; alleen de werkgroepavond van Sprengen en Beken is 1 x per kwartaal op maandagavond. Voor tijdstip, plaats en over wat de groepen doen, kunt u informatie krijgen bij onderstaande werkgroepcoördinatoren en op de afdelingswebsite:

www.knnv.nl/apeldoorn.

Locatie: Wijkcentrum Orca, Germanenlaan 360, Apeldoorn (*vanaf augustus 2019 voor alle werkgroepen*)

Bestuur

Voorzitter	Jacob Ruijter	06-22172410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
Secretaris	Patrick Meertens	06-41454399	secretaris@apeldoorn.knnv.nl
Penningmeester	Gerrian Tacoma	055-5340943	penningmeester@apeldoorn.knnv.nl
Activiteitencoördinator	vacant		
Lid	vacant		

Ledenadministratie

Ledenadministrateur	Jan Noorlander	055-5331497	ledenadministratie@apeldoorn.knnv.nl
---------------------	----------------	-------------	--------------------------------------

Werkgroepcoördinatoren

Insectenwerkgroep	Koos Middelkamp	055-3667693	midtip@planet.nl
Paddenstoelenwerkgroep	vacant		
Plantenwerkgroep	Marchien van Looij	055-3550149	m.vanlooij@hetnet.nl
Vogelwerkgroep	Rein van Putten	055-5412454	rein.van.putten@online.nl
	Ineke Klaver	055-5412107	icklaver@hotmail.com
	Paul Vermeulen	055-5789978	paul.vermeulen@hetnet.nl
	Evelien Schermer	055-5336273	evelienschmermer@hetnet.nl
Werkgroep Sprengen en Beken	Hans van Eekelen	055-5330988	hans.veek@gmail.com

Commissies en overige adressen

Activiteitencommissie	coördinator: vacant		
	Miep Verwoerd	055-5337328	m.verwoerd3.1@kpnmail.nl
	Klaske de Jong	0578-614190	klaske.de.jong@gmail.com
	Philip Claringbould	06-36173548	p.zonnig@gmail.com
Promotiecommissie	Jacob Ruijter	06-22172410	voorzitter@apeldoorn.knnv.nl
	Jan Kerseboom	055-5338323	j.kerseboom6@chello.nl
	Evelien Schermer	055-5336273	evelienschmermer@hetnet.nl
	Frank de Vries	055-3601640	franklindevries@hotmail.com
De Vier Jaargetijden Redactie	Jannie Aalders	055-3664140	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Joke Tammen	055-3664087	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Ineke Klaver	055-5412107	redactie@apeldoorn.knnv.nl
	Nina de Vries	06-81941222/	
	(opmaak)	055-3013259	redactie@apeldoorn.knnv.nl
Bezorging	Ineke Klaver	055-5412107	icklaver@hotmail.com
Boekenverkoop	Ben Keizer	06-37419143	b.keizer9@gmail.com